

ԱՐՄԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

*տնտեսագիտության բեկնածու,
ԵՊՀ տնտեսագիտության տեսության ամբիոնի դոցենտ,
էլ. փոստ՝ a.martirosyan@ro.ru*

**ՏՆՏԵՍԱՎԱՐՈՂ ՍՈՒԲՅԵԿՏԻ ՈԱՑԻՈՆԱԼ ՎԱՐՔԱԳԾԻ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ ԸՆԿԱԼՈՒՄԸ**

Տնտեսագիտությունում տնտեսական վարքագծի ռացիոնալության կանխավարկածի գաղափարական հենքը շարադրվեց Ա. Սմիթի «Ազգերի հարստության բնույթի և պատճառների ուսումնասիրություն» աշխատանքում: Աշխատության առաջին գրքի երկրորդ՝ Աշխատանքի բաժանում բերող պատճառների վերաբերյալ, գլխում նկարագրվում է հայտնի սկզբունքը¹, որ մարդիկ առաջնորդվելով անձնական շահի առավելագույն բավարարման սկզբունքով, չմտածելով հասարակական շահի վերաբերյալ, այնուամենայնիվ նպաստում են վերջինի առավելագույն բավարարմանը:

Անշուշտ գաղափարը մասամբ փոխառնված էր Կ. Չելվեցիուսից և այդ առումով առանցքային նշանակությամբ արժարժվում էր էգոիզմի, անձնական շահի առավելագույն բավարարման սկզբունքը: Մարդու էությունը, տնտեսական վարքագիծը, թերևս այս ամենից մեծապես բխեցվող ռացիոնալության կանխավարկածը ներառում է բազում ենթաշերտեր ու ենթադրություններ: Ուշագրավ է, որ վարքաբանական տեսանկյունից Ա. Սմիթը դիտարկում է կենդանիների վարքը, որ դիցուք ընդհանուր նպատակի հասնելու համար կենդանիները չեն փոխանակում ոսկորները²: Ինչը չի կարելի ասել մարդկանց մասին: Նրանք իրենց նպատակներին հասնելու համար կարիք ունեն այլոց հետ համագործակցության: Սակայն միաժամանակ լինելով սոցիալական, հասարակական, հոգեբանական, հուզական էակ մարդն առաջնորդվում է այլ դրդապատճառներով:

Դիցուք «ֆիզիկական տեսանկյունից» մարդը լինելով սահմանափակ էներգիա կրող, պարունակող էակ, առաջնորդվում է էներգիայի պահպանման սկզբունքով, ինչպես ցանկացած կենդանի օրգանիզմ բնության մեջ: Ըստ որի տնտեսվարող սուբյեկտը տարիներ շարունակ զբաղվելով տնտեսական գործունեությամբ կարող է չստանալ առավելագույն շահույթի մեծություն, այլ՝ բավարարվել շահութաբերության որաշակի իրեն հասանելի մեծությամբ: Ինչպես նաև ապրանքը զնելիս առաջին իսկ իրեն բավարարող բարիքը, ծառայությունը կամ պայմանը ստանալիս կարող է դադարեցնել շոփինգի գործընթացի իրականացումը:

Մարդը գործունեության այլ տեսակների համեմատ առավելագույն էներգիա է ծախսում մտածողության ընթացքում, ուստի և հասունացմանը համընթաց ձևավորվում են մտածողական հստակ կոնստրուկցիաներ, կարծրատիպեր, գեշտալտներ, որոնցով առաջնորդվում է ամենօրյա մտածողությունում և որոնք գործում են վերոգրյալ սկզբունքի կենսունակության հիմքի վրա, այս տեսանկյունից ևս ռացիոնալության կանխավարկածի շեղման հնարավորություններ են ընձեռնվում: Քանզի մարդը

¹ Смит А., Исследование о природе и причинах богатства народов / М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1962, сс. 27 – 30.

² Նույն տեղում:

փորձում է խնդիրների լուծումները մոտարկել իր ունեցած ալգորիթմներին, ինչն էլ կապահովի էներգիայի ապահովման սկզբունքի կենսունակությունը:

Ղեռ Անտիկ աշխարհում էր ընդունված, որ մարդը հասարակական, քաղաքական էակ է և աշխարհի ողջ հարստության դիմաց չի նախընտրի միայնակ կյանքը, որն էլ արտահայտվում է մարդու տնտեսական վարքագծում. այն համապատասխանեցվում է հասարակությունում ընդունված նորմերին և բխեցվում է տվյալ սոցիումում գործող չափանիշներից:

Բացարձակ առումով քանի դեռ բավարարված չեն մարդու ֆիզիկական գոյության համար անհրաժեշտ պահանջումները, հոգեբանական, հասարակական և/կամ այլ մակարդակներում ընկած պահանջումների ձևավորման և բավարարման հիմքեր չեն ձևավորվում¹:

Այս առումներով 2002 թվականը աննախադեպ էր տնտեսագիտությունում: Նոբելյան մրցանակը շնորհվեց տնտեսագետ Վ. Սմիթին և հոգեբան Դ. Կահնեմանին: Վ. Սմիթն այդ պատվին է արժանացել տնտեսագիտական էմպիրիկ վերլուծություններում որպես լաբորատոր փորձարարական մեթոդի հիմնադիր, իսկ Դ. Կահնեմանը՝ հոգեբանական ուսումնասիրությունները տնտեսագիտական վերլուծություններում ինտեգրելու համար:

Ղասական տնտեսագիտությամբ սահմանվում է տնտեսվարող սուբյեկտի ռացիոնալության կանխավարկածը, որի բաղկացուցիչ մասն է կազմում իրազեկության, անվճար տեղեկատվության ստացման հնարավորությունը: Ժամանակ առ ժամանակ մասնագիտական քննարկումներում այս ուղղությամբ տարակարծություններ էին դրսևորվում: Այդ ամենը համակարգված և տնտեսագիտության զարգացման արդի մակարդակում ներկայացրին Դ. Կահնեմանը, Ա. Թվերսկին, Վ. Սմիթը, Գ. Կաթոնան և այլք, ովքեր հասարակագիտական տեսանկյունից գործնականում հիմնավորում են մարդու վարքագիծը պայմանավորող դրդապատճառների առավել ընդգրկում ցանկ, քան պատկերագրված է ղասական տնտեսագիտությունում: Հասարակական, տնտեսական զարգացման արդի հարթությունում, երբ հանրությունը գտնվում է հետինդուստրիալ հասարակարգի², շուկայական տնտեսության³ կամ կյանքի որակական պայմանների բարելավման⁴ շրջանում, երբ առկա են ապահովվածության զգացում, ապագայի հանդեպ վստահության և ընդհանրապես քաղաքակիրթ հասարակության գործունեության համար անհրաժեշտ պայմանները: Անշուշտ մարդու վարքագիծը տնտեսական տարաբնույթ միջավայրերում, ռիսկային և անորոշ իրավիճակներում կարող է փոփոխվել, տարակերպ դրսևորումներ ունենալ⁵: Այս ամենին ղասական տնտեսագիտությունում, թերևս հատուկ ուշադրություն չի դարձվում և գործնականում այսօրինակ հիմնախնդիրների առաջացման և լուծման գործում, որպես «փրկողակ» առանձնացվում է ժամանակի երկարատև

¹ Лей Г., Очерк истории средневекового материализма. М.: Изд-во иностранной литературы, 1962.

² Տես՝ **Иноземцев В.**, Постиндустриальное общество. Основные направления исследования современного общества, Дата опубликования 06.09.2011 - <http://www.analysisclub.ru/index.php?page=social&art=2094>, **Емелин В. А.**, Постиндустриальное общество и культура постмодерна - <http://emeline.narod.ru/postindustrial.htm>

³ **Обминский Э. Б.**, Концепции международного экономического порядка / М.: Мысль, 1977; Буржуазные теории экономического развития (Критический анализ) / М.: Мысль, 1978.

⁴ **Rostow W. W.** The Stages of Economic Growth. Cambridge, 1960.

⁵ Judgement under uncertainty: Heuristics and biases / Edited by D. Kahneman, P. Slovic, A. Tversky. – Cambridge University Press, 2001.

հատվածի գաղափարը, որի դեպքում լրիվ զբաղվածության պայմաններում տնտեսությունում հաստատվում է հավասարակշռություն: Սա վերլուծական յուրատեսակական մեկնակետ է, կատարյալ վիճակի նկարագրության մի մոդել, որով առաջնորդվում են դասական ուղղության շրջանակներում: Մեթոդական տեսանկյունից այդպիսի իդեալական պայմաններ նույնիսկ առկա են ճշգրիտ գիտություններում՝ ֆիզիկայում՝ ձգողության ուժի դասական պատկերացումները, քիմիայում՝ վակուումի դեպքում վերլուծությունը և այլն: Սակայն այս ամենին համատեղ ուսումնասիրվում են բնությունից ինչպես նաև արհեստական ճանապարհով ստացվող տարրերի բնական վիճակը և փոփոխությունները գործնականում ու այն ի՞նչ չափով են համապատասխանում կամ տարբերվում իդեալական պայմաններում ներկայացված ձևաչափից:

Այս մասով տնտեսագիտական համակարգում դասական և ոչ դասական ուղղություններում նկատելի է որոշակի տարակարծություն: Մեթոդաբանական տեսանկյունից փեղկվում է տնտեսական գիտության ուսումնասիրության առարկան: Արտադրության բնագավառում դրսևորվող օրինաչափությունները համեմատվում են ֆիզիկայում և ընդհանրապես ճշգրիտ գիտական դիսցիպլիններում առկա սկզբունքների և օրենքների հետ: Նշվածին հակադրում է բաշխման, սպառման բնագավառը, որում ևս թեև առկա են օրինաչափություններ, սակայն այս պարագայում օրինաչափությունները թերևս կարելի է համեմատել հասարակագիտությունում դրսևորվող օրինաչափությունների հետ: Արդյունքում այն դիտարկվում է հասարակական սովորույթներից, ավանդույթներից կախվածությամբ:

Քննարկումների այս համատեքստում հատկապես ուշագրավ է ներդրումն տեսագիտության ձևավորումը, որն էլ թերևս նյարդակենսաբանության, նյարդաֆիզիոլոգիայի, տնտեսագիտության, ինչպես նաև հոգեբանության¹ փոխառնչման արգասիք է²: Նախորդ դարավարտից այս ուղղությամբ կատարվում են որոշակի աշխատանքներ: Ժամանակի ընթացքում վերոգրյալ ոլորտների մասնագետները նկատեցին, որ շատ հաճախ իրենց վերլուծությունների առարկան համընկնում է և ջանքերի համադրմամբ կարելի է ավելի մեծ արդյունքների հասնել: Դիցուք, 1997 թ. ԱՄՆ-ի Քարնեգի Մեյնում համալսարանում տնտեսագետներ Ք. Քամերերը և Գ. Լովենշտեյնը, ԱՄՆ-ի Պրինսթոնի համալսարանում նյարդակենսաբան Ջ. Քոհենը և տնտեսագետ Ք. Պաքսոնը (2001), ԱՄՆ-ի Էմորի (2003) և մի շարք այլ համալսարաններում բազում տնտեսագետներ, նյարդակենսաբաններ, նյարդաֆիզիոլոգներ, հոգեբաններ կազմակերպեցին հանդիպումներ, սեմինարներ, համաժողովներ: Արդյունքում 2004 թ. ԱՄՆ-ի Կիպլահ կղզում հիմնադրվեց միջազգային գիտական նյարդատնտեսագիտական ընկերությունը³: Տվյալ ուղղությամբ

¹ Տնտեսագիտության և հոգեբանության փոխառնչման արգասիքն էր համարվում հոգեբանական տնտեսագիտության «պաշտոնական մկրտությունը»՝ 2002 թ. Նոբելյան մրցանակի շնորհումը մասնագիտությամբ հոգեբան՝ Դ. Կահնեմանին և տնտեսագետ՝ Վ. Սմիթին: Ներկայում այս հիմքի վրա ներդրումն տեսագիտության առաջացմամբ տեղի է ունենում տնտեսագիտական վերլուծությունների օբյեկտի ընդլայնման միտում:

² Կարծում ենք ինչպե՞ս եղավ տնտեսագիտության հոգեբանական ուղղության մասնագետների պարագայում, երբ սկզբում մերժվում էր, հետագայում այս ուղղության մասնագետներին շնորհվեց Նոբելյան մրցանակ, այս դեպքում ևս համապատասխան հասարակական, տնտեսական զարգացման դեպքում համապատասխան մասնագետներին շնորհվելու է Նոբելյան մրցանակ:

³ ԱՄՆ – ում՝ Քալիֆորնիայի Քլեմոնի համալսարանում, Վիրջինիայի Ջ. Մեյսոնի համալսարանում և մի շարք նահանգների բուհական հաստատություններում գործում են նյարդատնտեսագիտական հետազոտությունների կատարման կենտրոններ. միջազգային գիտական նյարդատնտեսագի-

հրատարակված առաջին աշխատություններում առանցքային էին դիտվում մարդու էությունից բխող (տնտեսական) մրցակցությունում գոյատևելու և հաղթելու հատկանիշները:

Նյարդատնտեսագիտական ուսումնասիրություններում հնարավորություն ընձեռվեց հետազոտել գլխուղեղն ընդհանրապես և հատկապես վերլուծել մարդու մտածողության ընթացքը տնտեսական որոշումներ կայացնելիս, դրանից առաջ և հետո: Տնտեսագիտությունում նմանօրինակ աշխատանքներ երբևէ չեն կատարվել: Սահմանվել է ապրանքների և ծառայությունների նախընտրությունների շարք՝ ապրանքը սպառելիս ստացվող բավարարվածության, սահմանային օգտակարության և մի շարք այլ մեծություններ, սակայն այդ ամենն առանց դրամական չափման ինչպես է մարդու ուղեղում ընկալվում, հստակեցված չէր: Ի վերջո փողն ինքնին օժտված է օգտակարությամբ, ինչը կարող է եսկան դեր խաղալ տնտեսական վարքագծում¹: Ըստ այդմ տվյալ պահի տնտեսական որոշումները համապատասխանեցվում են ապագայի գնահատականներին ու սպասումներին: Եթե նախկինում այս մոտեցումն արդարացված էր, ապա գիտության զարգացման արդի պայմաններում տվյալ մոտեցումն էապես փոխվում է: Տեխնիկական միջոցները հնարավորություն են ընձեռում բացահայտել ուղեղի ակտիվացված շրջանները տնտեսագիտական որոշումներ կայացնելիս: Իհարկե, որպես այս մեթոդի թերություն առանձնացվում էր տեսանկարահանման աշխատանքի հապաղումը, քանի որ այն հիմնված էր գլխուղեղի ակտիվացած հատվածների արյան ճնշման փոփոխության վրա: Գլխուղեղի որոշակի հատվածի թույլ ակտիվացումը կարող է չնչին դեր խաղալ տվյալ գաղափարի ձևավորման վրա, սակայն առանց որի տվյալ մտքի առաջացումն անհնարին կլիներ, որը կարող է առանցքայինորեն չարձանագրվել լազերային տոմոգրաֆի միջոցով: Անշուշտ պետք է հաշվի առնել այն, որ մարդու հնարավորությունները և գլխուղեղի գործունեության առանձնահատկություններն ամբողջովին բացահայտված չեն, ինչը բարդացնում է այս ուղղությամբ աշխատանքների ծավալումը (մարդու գլխուղեղը ինքնին բարդ «համակարգ է»՝ բաղկացած բազմաթիվ կապերով միացած միլիարդավոր նեյրոններից): Ինչպես գիտության մի շարք բնագավառներում, նեյրոտնտեսագիտությունում նույնպես, ներդրվում են փորձարարական մեթոդները: Այս հարթությունում ուշագրավ կարող են լինել ԱՄՆ-ում Յուլիսթոնի բժշկական քոլեջի նյարդաբան Ռ. Մոնտեքյուլի կատարած նեյրոտնտեսագիտական դիտարկումները հատկապես կոկա-կոլա և պեպսի-կոլա ըմպելիքների սպառումից ստացվող բավարարվածության առնչությամբ: Հաճախ սպառողները միանման տարաներում գետեղված ըմպելիքները չեն կարողանում տարբերել: Միայն ապրանքանշումից հետո մարդիկ նախընտրությունը տալիս են իրենց «քիմքին

տական ընկերությունը աշխարհի տարբեր երկրներում կազմակերպում է այս ուղղությամբ ստեղծագործող մասնագետների ամենամյա հանդիպումներ: Ուշագրավ էր այն, որ (հոգեբանական) տնտեսագիտության մի շարք ներկայացուցիչներ սկզբնական շրջանում գրեթե չէին մասնակցում այսօրինակ հանդիպումներին, սակայն տակավին վերջերս շատերը, նույնիսկ նոբելյան մրցանակակիր Դ. Կահնեմանը, իրենց համարում են այս նոր ուղղության թերևս ակտիվիստներից: Սա ևս փաստում է նեյրոտնտեսագիտության զարգացման կարևորությունը:

¹ Ն'Ե **Хикс Д. Р.**, Стоимость и капитал / Пер. с английского, общая редакция и вступительная статья доктора экономических наук Р. М. Энтова, М.: Издательская Группа "Прогресс" "Универс", 1993, Часть I. Теория субъективной стоимости – Глава II. Теория потребительского спроса, сс. 103 – 186.

հաճելի» ըմպելիքի: Պարադոքսն այն է, որ դա նախընտրելի է, քանի որ մարդիկ գիտեն, որ այն կոկա-կոլա է¹: Օրինակ կոկա-կոլա նախընտրողների մագնիսա-ռեզոնանսային շերտագրությամբ գլխուղեղի տարբեր կենտրոնների ակտիվության աստիճանը հետազոտելիս դիտվել է այն հատվածների ակտիվացում, որոնք պատասխանատու են հիմնականում հաճելի մտքերի, զգացողությունների, դրական հույզերի առաջացման համար՝ նախաճակատային կեղևի թիկնակողմնային հատվածը և հիպոկամպը²:

Ուշագրավ հետևություններ է կատարվում Ցյուրիխի համալսարանի մասնագետների հետազոտությունների ընթացքում, երբ մագնիսային ազդակներով գլխուղեղի, հատկապես ճակատային կեղևի աջ կողմի աշխատանքը կասեցվում էր, ապա մարդու վարքագիծը ավելի մոտ է լինում հատկապես դասական տեսությունում ներկայացված ռացիոնալության ընկալմանը³: Տնտեսվարող սուբյեկտները կարող են դրսևորել ռիսկախույս վարքագիծ՝ գերազնահատել ապագայում սպասելիքների դերը, անորոշությունը և ռիսկը: Նեյրոտնտեսագիտական տեսանկյունից, երբ մագնիսային ռեզոնանսի միջոցով ժամանակավոր դադարեցվում է գլխուղեղի հույզերի համար պատասխանատու հատվածների գործունեությունը, մարդու վարքագիծն առավել մոտարկելի է դառնում դասական ռացիոնալության ձևաչափին: Օրինակ, երբ մարդուն տրվում է որոշակի գումար, սակայն ժամեր անց այն հետ է վերցվում, ապա ափսոսանքի ու կորստի զգացումներ են առաջանում: Գլխուղեղի հատկապես այս հատվածն է ակտիվանում ռիսկախույս վարքագծի դրսևորման պարագայում: Մարդիկ հրաժարվում են գործունեություն ծավալելուց, գործարքներ կնքելուց, որպեսզի չսխալվեն, չապրեն ափսոսանքի, կորստի զգացում: Հատկապես շուկայական մեխանիզմն այն կատարյալ համակարգը չէ, ինչպես նկարագրված է դասագրքերում, որն ապահովում է ռեսուրսների արդյունավետ բաշխումը: Հաճախ սխալների հիման վրա լավագույն որոշումները կարող են չկայացվել և սա կարող է հանգեցնել բարդությունների ու բարդությունների ի հայտ գալուն: Դրանց ազդեցությունը կարող է պայմանավորել տնտեսական այնպիսի վարքագիծ, որն էապես տարբերվում է դասական տեսությունում ներկայացված ռացիոնալության դրույթակարգից: Նյարդաֆիզիոլոգիական, հոգեբանական տեսանկյունից մարդու մտածողու-

¹ Գազավորված, ոչ ակտիվային ըմպելիքների ԱՄՆ-ի շուկայում կոկա-կոլան զբաղեցնում է շուկայի 17,3 %, պեպսի-կոլան՝ 10,3 % - http://thestar.com.my/news/story.asp%3Ffile%3D/2009/8/25/worldupdates/2009-08-25T015240Z_01_NOOTR_RTRMDNC_0_-419501 :

Կոկա-կոլա և պեպսի-կոլա ապրանքանիշների առավել քան հարյուրամյա մրցակցության պայմաններում շուկայում դոմինանտ դեր է զբաղեցնում կոկա-կոլան: Այս ասպարեզում կոկա-կոլան գրավում է շուկայի առավել քան 50 %, պեպսի-կոլան՝ 21 % - [http://blogs.indews.com/business/pepsi_vs_coca_cola_case_answer.php](http://langpair=en%7Cru&u=http://blogs.indews.com/business/pepsi_vs_coca_cola_case_answer.php) :

² Հիպոկամպը հուզական ոլորտի համար պատասխանատու նյարդային համակարգի այն կարևոր գոյացությունն է, որը հսկում է հուզական վարքագիծը: Այդ գոյացությունը մտնում է մարդու հուզական վարքը հսկող երիզային համակարգի մեջ: Այդ համակարգին բնորոշ են դրոման բազմաթիվ շղթաներ նյարդային տարբեր կարևոր գոյացություններից, որոնք պատասխանատու են հույզերի՝ ենթատեսաթումբ և հիշողության հետքերի ձևավորման համար: Միաժամանակ գործուն է գիտակցական գործունեության համար պատասխանատու նախաճակատային թիկնակողմնային կեղևը, ակնակապիճի հատվածի ճակատային կեղևը:

³ Տես՝ <http://www.nkj.ru/archive/articles/11826/> (В материалах рубрики использованы сообщения следующих изданий: “New Scientist” и “Economist” (Англия), “Natur und Kosmos” (Германия), “The Futurist”, “Science News” и “Technology Review” (США), “Science et Vie” и “Sciences et Avenir” (Франция), а также сообщения агентств печати и информация из Интернета).

թյունը այլ է, երբ չեզոքացվում է հույզերի գործունեության համար պատասխանատու հատվածների գործունեությունը: Մարդն առավել կշռադատված է մոտենում տվյալ հիմնախնդրին: Ասվածը մասնագիտական գրականության մեջ շրջանառվում է սահմանափակ ռացիոնալության տիրույթում ներկայացվող բնորոշումներում:

Մարդու գլխուղեղում, համակարգչի նման, միևնույն «օղակների» (նեյրոնների) միջև նույն կապերը չեն դրսևորվում: Նեյրոնների միջև կապը տարիների ընթացքում կարող է թուլանալ, կարծրանալ՝ ձևավորելով «կարծրատիպային մտածողություն»¹: Վերհիշենք՝ մարդն առավելագույն էներգիա է ծախսում մտածելիս, ուստի և կարծրատիպերի ձևավորումը կարող է ռացիոնալ լինել էներգիայի պահպանման սկզբունքի գործարկման տեսանկյունից, սակայն տնտեսապես հիմք լինի ոչ ռացիոնալ վարքագծի դրսևորման համար: Տնտեսագիտորեն սա հարափոփոխ ռացիոնալության յուրատեսակ դրսևորում է:

Թերևս, այսօրինակ վերլուծությունների իրականացմամբ հնարավորություն է ընձեռվում տնտեսագիտական բազում տեսությունները առավել մոտեցնել իրականությանը և իրապես համակողմանիորեն ընկալել մարդու տնտեսական վարքագծի առանձնահատկությունները: Այսօրինակ վերլուծությունները շարունակական են քանի դեռ ամբողջովին բացահայտված չեն գլխուղեղի գործունեության առանձնահատկությունները:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում տնտեսվարող սուբյեկտի ռացիոնալության կանխավարկածին, նկատի ունենալով նեյրոտնտեսագիտության զարգացումը և դիտարկվում են ազդեցությունները ռացիոնալ վարքագծի վրա:

АННОТАЦИЯ

МАРТИРОСЯН А. – ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ВОСПРИЯТИЕ РАЦИОНАЛЬНОГО ПОВЕДЕНИЯ ХОЗЯЙСТВУЮЩЕГО СУБЪЕКТА

В статье обсуждаются вопросы связанные с гипотезой рациональности экономического субъекта, принимая во внимание развитие нейроэкономики, и рассматриваются влияния на рациональное поведение.

SUMMARY

MARTIROSYAN A. – INSTITUTIONAL PERCEPTION OF RATIONAL BEHAVIOR OF THE ECONOMIC ENTITY

In the article issues related to hypothesis of economic entity rationality is discussed in the context of institutional economics and neuroeconomics while considering influences on rational behavior.

¹Տե՛ս Մարտիրոսյան Ա., «Սեփականության տնօրինման իրավունքից անցում օգտագործման իրավունքին. ֆիզիոհոգեբանական առնչություններ» // Հայաստան. Ֆինանսներ և Էկոնոմիկա, # 2 (66), փետրվար 2006 թ., էջ. 73 – 76: